

Motivationsorienteringer i tyskundervisningen. En kvantitativ og kvalitativ undersøgelse på tværs af uddannelsesniveauer

Indledning

Projektet “Tyskelevers og tyskstuderendes kognition”, som blev støttet af Det Nationale Center for Fremmedsprog i 2019-2020, har haft til formål at undersøge tysklærendes motivation på tværs af uddannelsessystemet i Danmark. Projektets spørgeskema blev besvaret af 6.595 elever og studerende. I den danske diskurs er der ofte fokus på *demotivation* ifm. tyskundervisning, hvorimod vi var interesserede i, hvad der *motiverer* tysklærende. Derfor blev der parallelt gennem-

PETRA DARYAI-HANSEN

Ph.d., lektor i fremmedsprogsdidaktik
Institut for Engelsk, Germansk og Romansk,
Københavns Universitet
petra.dhansen@hum.ku.dk

ANNE-MARIE FISCHER-RASMUSSEN

Ph.d., lektor i tysk
UCN
ama@ucn.dk

KATALIN FENYVESI

Ph.d., videnskabelig assistent
Institut for Sprog og Kommunikation, SDU
katalin@sdu.dk

ført semistrukturerede gruppeinterviews med motiverede elever og studerende for at gå i dybden med deres motivationsorienteringer og deres forståelser af sig selv som tysklærere.

I artiklen præsenterer vi undersøgelsens teoretiske ramme, metodiske tilgang og centrale resultater.

Motivationsforskning – internationalt og i dansk kontekst

Motivationsforskningen beskriver motivation som en kraft, der får en person til at igangsætte en handling og udføre denne (Dörnyei & Ushioda 2013). I fremmed- og andetsprogsforskningen (L2) er begrebet “motivation” særligt knyttet til teorien om *L2 Motivational Self System*, hvor der skelnes mellem tre dimensioner:

- (1) *det ideelle L2-selv*, dvs. den lærendes forestilling om sig selv som L2-bruger i fremtiden
- (2) *burde L2-selvet*, dvs. den lærendes forestillinger om, at hun burde lære et sprog for at leve op til andres forventninger
- (3) *læringsoplevelser*, dvs. lærerens, kammeraternes, undervisningsmaterialets og succesoplevelsernes motiverende rolle i L2-undervisningen (Dörnyei 2009).

MIRJAM GEBAUER

Ph.d., lektor i tysk litteratur og kulturhistorie
Institut for Kultur og Læring, Aalborg Universitet
gebauer@hum.aau.dk

KATJA GORBAHN

Ph.d., lektor
Institut for Kommunikation og Kultur, Aarhus Universitet
katja.gorbahn@cc.au.dk

CAMILLA FRANZISKA HANSEN

Ph.d., lektor
UC SYD
cfha@ucsyd.dk

International forskning om børns og unges L2-motivation har vist, at den tredje dimension er vigtigst for aldersgrupper fra 6-15 år. En sammenfatning findes hos Djigunovi og Nikolov (2019).

I en dansk kontekst findes der ingen omfattende undersøgelser af børns og unges motivation for at lære tysk. Om danske børns tilegnelse af engelsk i indskolingene fandt Fenyvesi (2020) dog, at de primære motivationsfaktorer var rejseaktivitet og kommunikation med andre på engelsk. Fenyvesi (2021) peger videre på, at angst (*anxiety*) for at lave fejl er en vigtig udfordring i denne aldersgruppe, hvilket er et kendt fænomen i L2-litteraturen.

Pless m.fl.'s (2015) undersøgelser har vist, at følgende fem motivationsorienteringer er mest relevante hos danske udskolingselever: (1) præstationsmotivation: at præstere og få gode karakterer, (2) mestringsmotivation: at få succesoplevelser og opleve progression, (3) vidensmotivation: at opnå ny viden, (4) relationsmotivation: at have gode relationer til lærere og kammerater, samt (5) involveringsmotivation: at være aktivt engageret i opgaverne.

Ovenstående danner rammen for den følgende analyse.

Metode

Projektets empiriske grundlag bestod af både kvantitative og kvalitative data. Undersøgelsens kvantitative data blev indsamlet gennem et spørgeskema om motivation, som blev besvaret af 3.540 folkeskoleelever og 2.881 elever fra ungdomsuddannelserne (stx, hhx) med tysk som fremmedsprog, samt 119 tyskstudierende fra læreruddannelsen og 55 fra universiteterne. Spørgeskemaet indeholdt emner såsom interesse for det tyske sprog, kultur og samfund, ophold i tysksprogede lande, *det ideelle L2-selv, burde L2-selvet*, oplevelser i undervisningen forbundet med mestring, relationer, opfattelse af egen viden, egen investering samt oplevelse af, hvor god man er til tysk, og L2-anxiety. Spørgeskemaets emner blev konstrueret med afsæt i Dörnyei (2010), og spørgeskemaerne blev analyseret gennem anvendelse af deskriptiv statistik.

Undersøgelsens kvalitative data blev indsamlet gennem semistrukturerede interviews, som blev udført med et mindre antal informanter. Der blev gennemført 8 interviews med folkeskoleelever, 12 interviews med gymnasieelever, 6 med studerende på læreruddannelsen og 8 med universitetsstudierende. Interviewene havde en varighed på 30-45 min. Spørgsmålene fokuserede på elevernes positive erfaringer i tyskundervisningen og på, hvad der kunne gøres for at motivere flere til at lære tysk, samt på deres fremtidspla-

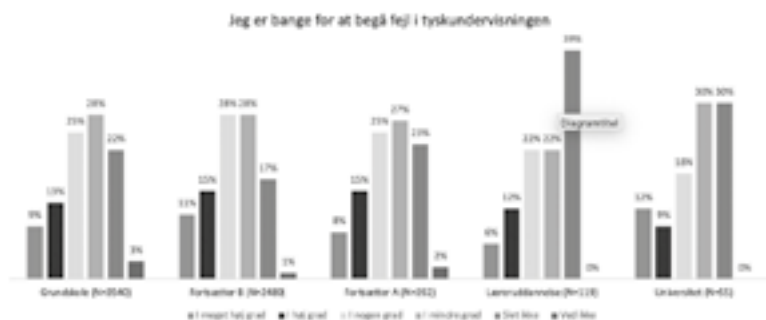
ner med tysk. Interviewene blev transskriberet, kodet og analyseret med afsæt i de samme motivationsteoretiske aspekter, som dannede baggrund for spørgeskemaets konstruktion. I denne artikel præsenteres projektets mest iøjnefaldende resultater, hvor relations- og mestringsmotivation, *anxiety* og samfundets rolle udgør de centrale analysedimensioner.

Du kan nærlæse projektets metodiske tilgang og resultater i Dar-yai-Hansen m.fl. (2020).

Den kvantitative undersøgelse

Den kvantitative del af undersøgelsen viser, at flertallet af respondenterne vurderer, at det er vigtigt at lære tysk. På tværs af uddannelsesniveauerne angiver elever og studerende to centrale motivationer herfor. Den første er sprogpolitisk og relateret til deres *burde L2-selv*: Det er vigtigt at kunne andre fremmedsprog end engelsk. Den anden er forbundet med det *ideelle L2-selv*: Respondenterne ønsker at kunne kommunikere på tysk. Hos eleverne er den væsentligste motivation, at de har været i et tysktalende land. Disse resultater svarer til Feny-*visis* (2020) data ift. engelsk.

Undersøgelsen peger på, at *anxiety* er et problem på tværs af uddannelsesniveauer: cirka halvdelen af alle respondenterne er bange for at begå fejl i tyskundervisningen (se figur 1). Det er især fortsætter B-elever, der har denne bekymring.

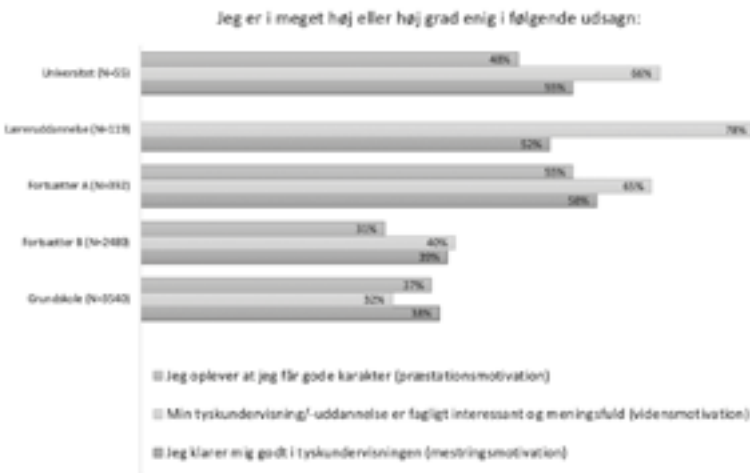
Figur 1. Tyskelevers/-studerendes *anxiety*.

I forhold til Pless m.fl.'s (2015) motivationsorienteringer viser vores data, at størstedelen af respondenterne giver udtryk for, at de i (meget) høj grad oplever, at der er en god og tryk stemning i tyskundervisningen (relationsmotivation, se figur 2).

Figur 2. Motivationsorienteringer: relationsmotivation.

Ligeledes står mestrings-, videns- og præsentationsmotivationen rimeligt stærkt på alle uddannelsesniveauer (se figur 3).

Figur 3. Motivationsorienteringer: mestrings-, videns- og præsentationsmotivation.

I grundskolen er der flere elever, der i (meget) høj grad er enige i, at de oplever at få gode karakterer og klarer sig godt i tyskundervisningen, end der er elever, der synes, at deres tyskundervisning er fagligt interessant og meningsfuld. Den omvendte tendens ses på fortsætter B og A: Her styrker undervisningen især elevernes vidensmotivation, hvilket også er tilfældet på læreruddannelsen (hvor der dog ikke blev indsamlet data for præstationsmotivationen) og universitetet. Dette er ikke nødvendigvis overraskende. Overraskende er det derimod, at involveringsmotivationen for studerende på universiteterne vægter højere end vidensmotivationen, og at lige netop involveringsmotivationen står svagt både i grundskolen og på ungdomsuddannelser-

ne: Halvdelen af grundskole- og fortsætter B-eleverne angiver, at de ikke oplever at have mulighed for at arbejde med det, der interesserer dem (se figur 4).

Figur 4. Motivationsorienteringer: involveringsmotivation.

Den kvalitative undersøgelse: Grundskole og læreruddannelse

I overensstemmelse med de kvantitative data viser også interviewene med grundskoleelever og studerende på læreruddannelserne, at relationsmotivationen spiller en vigtig rolle i de interviewedes motivation for at lære tysk. Det drejer sig her både om relationen til læreren, men også om relationen til klassekammerater og medstuderende. Både elever og studerende fremhæver i den forbindelse, at det er utrolig vigtigt at have lærere, der er motiverede og engagerede, og som brænder for deres fag. Ifølge de interviewede bidrager dette til positive oplevelser og erfaringer med faget, hvilket i sig selv er motiverende. De studerende understreger også, at det er læreren, der sætter rammerne for stemningen i klasseværelset. Trykke rammer italesættes som afgørende for, at de studerende tør tale sproget, selvom de ikke taler det “perfekt”. På den måde spiller læreren en væsentlig rolle i forhold til at imødegå *anxiety* hos både elever og studerende.

Grundskoleeleverne fremhæver desuden aspekter som brugbarhed og relevansen af det tyske sprog som centrale elementer. Her nævnes særligt rejser og tætte kontakter til tysktalende som muligheder for at kunne anvende sproget i konkrete og autentiske situationer. Nogle elever italesætter i den forbindelse, at det at kunne grammatikken og at kunne anvende den i konkrete situationer opleves som motiverende for dem (mestringsmotivation), mens andre pointerer, at grammatikken fylder for meget i undervisningen og burde erstattes af mere mundtlighed. Grundskoleeleverne fremhæver desuden undervisningsopgavernes mangfoldighed og variation som motivationsfaktorer.

Hvor det på grundskolerne altså i højere grad kan siges at være læringsoplevelserne, der spiller en væsentlig rolle for elevernes motivation, er det på læreruddannelserne særligt de studerendes ideelle forestilling om sig selv som fremtidige lærere (*L2-selv*), der motiverer dem i deres læring. De studerende italesætter en vision af sig selv som lærere, hvor de giver glæden ved det tyske sprog videre til deres kommende elever. De fortæller også, at de har ambitioner om at imødegå de stereotype forestillinger, der cirkulerer om tysklærere i samfundet, ved fx at “vende kulturen om”. Generelt forestiller de studerende sig selv som lærere, der tilgår faget med humor og engagement. Det er især deres egne erfaringer (både positive og negative) med tysklærere, der her ser ud til at have indflydelse på den måde, de studerende selv ønsker at agere på som lærere. Samtidig pointerer de, at sprog(et) er en essentiel del af deres selvforståelse, og der er flere, der udtrykker, at det har været helt naturligt for dem at vælge tysk.

Lærerstuderingens svar afspejler dermed, at de i langt højere grad har gjort sig forestillinger om deres *ideelle L2-selv*, mens grundskoleelevernes *ideelle L2-selv* ikke er særligt udviklet endnu. For dem er det de konkrete læringsituationer samt relationen til læreren, der virker motiverende.

Den kvalitative undersøgelse: Gymnasier og universitet

Interviewene med gymnasieelever og universitetsstuderende viser *burde L2-selvets* vigtige, men dog komplekse rolle: På den ene side er Tyskland Danmarks naboland og største handelspartner. Det bliver opfattet som vigtigt at kunne tysk og i det hele taget at kunne flere sprog end engelsk for at kunne begå sig på arbejdsmarkedet, selvom mange ikke har en klar forestilling om, hvad det konkret indebærer. På den anden side italesættes et stadig negativt billede af Tyskland og det tyske sprog, som bliver formidlet via peers, forældre eller endda tysklærere. Både elever og studerende nævner her den dansk-tyske historie samt gamle stereotyper og fordomme. De efterlyser en forandring af det tyske sprogs og Tysklands status i samfundet og foreslår, at der informeres mere om det nutidige Tyskland, om tysk-kundskabernes rolle i samfundet og om helt konkrete jobmuligheder. Der bliver også gjort opmærksom på, at man i højere grad kunne synliggøre ligheder mellem det danske og det tyske sprog og de to kulturer.

På begge niveauer peges der på, at Tyskland og det tyske sprog

virker fjern og fremmed for mange unge, da det ikke er til stede i deres hverdag (fx popkultur, tv, film, musik). Private relationer til de tysktalende lande spiller derfor tit ind, når respondenterne er specielt motiverede for tysk. Undervisningen kan dog også bidrage til at skabe og styrke et personligt forhold til tysk, for eksempel gennem studieture eller andre autentiske sprog møder eller gennem forbindelser til personlige interesser.

Begge grupper italesætter *anxiety* især ift. at tale tysk og peger på den betydning, læringsmiljøet har for at mindske deres angst. I det hele taget understreger respondenterne positive læringsoplevelser og gode relationer til læreren og kammeraterne som centrale motivationsdimensioner. Når god tyskundervisning beskrives, tegnes et billede af varieret undervisning med mange aktiviteter, mangfoldige materialer, fokus på mundtlighed, tværfagligt samarbejde, trygge fællesskaber og engagerede lærere. Respondenterne udtrykker dog også forskellige holdninger og præferencer, for eksempel med henblik på historiske emner: De kan være meget spændende og kan synliggøre, at Danmark og Tyskland “er sådan rigtig meget bundet sammen”. Især krigshistorien kan dog også fylde for meget, “og så tænker man bare: nå, Tyskland, det er en skurk”.

Grammatikundervisningen bliver tit beskrevet som kedelig og svær og bliver koblet til *anxiety*. På den anden side kan arbejdet med grammatik dog også opleves positivt og bidrage til en følelse af at mestre sproget. Og mestringsmotivation kan være afgørende: Den bliver især nævnt af de meget motiverede respondenter og kan udligne demotiverende faktorer: “Altså, hvis jeg skal være helt ærlig, så har jeg faktisk ikke haft de bedste undervisere. Men jeg tror bare, at ... jeg havde ret svært ved engelsk, så jeg syntes virkelig, at det var fedt at få tysk i folkeskolen, fordi der kunne jeg mærke ... okay, det er fedt – det kan jeg faktisk nogenlunde, det kan jeg finde ud af ...” Vores data peger dermed på, at det at være god til tysk kan blive en integreret del af selvforståelsen, hvilket kan bidrage til motivationen.

Kort afrunding

Projektets kvantitative og kvalitative data viser, at relations- og mestringsmotivation samt *anxiety* spiller en stor rolle for tysklærende på tværs af uddannelsesniveauerne.

Samtidig findes der ikke den typiske tyskelev/-studerende, og vores data tydeliggør derfor også den store heterogenitet, der findes iblandt dem, både ift. deres erfaringer og oplevelser med det tyske sprog, deres motivation for at lære tysk samt deres selvforståelse som

tysklærende. Et eksempel på det, som vi kan præsentere i denne artikel, er: Der er mange fortsætter B-elever, der er bange for at begå fejl i tyskundervisningen, men 17 % i denne gruppe angiver, at de slet ikke har denne bekymring. Det er derudover påfaldende, at tysklærende på tværs af niveauer har en bevidsthed om, at diskursen om tysk og repræsentationen af tyskundervisningen ikke fremmer motivationen. Det er vores håb, at vores data kan bidrage til, at der kan tales mere nuanceret om motivation i tyskundervisningen.

Litteratur

- Daryai-Hansen, P., Fischer-Rasmussen, A.-M., Fenyvesi, K., Gebauer, M., Gorbahn, K., Hansen, C., Hermann, M., Laut, K., Rannestad, A. K. S., Schepers, C. & Vinther, P. (2020). *Tyskelevers og tyskestuderendes kognition – opsummering af undersøgelsens centrale resultater. Et projekt støttet af Det Nationale Center for Fremmedsprog*. København: Institut for Engelsk, Germansk og Romansk, Københavns Universitet. Lokaliseret d. 22. september 2021 på static-curis.ku.dk/portal/files/241313558/Opsummering_Tyskelevers_og_studerendes_kognition.pdf.
- Djigunovi, J. M. & Nikolov, M. (2019). Motivation of young learners of foreign languages. I: Lamb, M. m.fl. (red.), *The Palgrave handbook of motivation for language learning* (s. 515-533). Cham: Palgrave Macmillan.
- Dörnyei, Z. (2009). The L2 motivational self system. I: Dörnyei, Z. & Ushioda, E. (red.), *Motivation, language identity and the L2 self* (s. 9-42). Bristol: Multilingual Matters.
- Dörnyei, Z. (2010). *Questionnaires in second language research: Construction, administration, and processing* (2. udg.). London: Routledge.
- Dörnyei, Z. & Ushioda, E. (2013). *Teaching and researching: Motivation*. New York: Routledge.
- Fenyvesi, K. (2020). English learning motivation of young learners in Danish primary schools. *Language Teaching Research*, 24 (5), 690-713.
- Fenyvesi, K. (2021). Emic perspectives on young Danish learners' foreign language classroom anxiety. *Language Teaching Research*. doi. org/10.1177/13621688211001200.
- Pless, M., Katznelson, N., Hjort-Madsen, P. & Nielsen, A. M. W. (2015). *Unge motivation i udskolingen: Et bidrag til teori og praksis om unges lyst til læring i og udenfor skolen*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.